

KNJIZEVNE

NOVINE

LIST ZA KNJIZEVOST, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

Godina X. Nova serija, br. 104

BEOGRAD, 23 OKTOBAR 1959

Cena 30 din

Miloš I. BANDIĆ

AKTUELНОСТИ AVANGARDIZMA

Godinama već i decenijama živnosti koje na veliko i na široko izlaže u svojim delima nosi u ne može tako lako. Sta je sve avangardizam za Lu- nevanično shvatanje literature i kača? Poistovećuje ga, najpre, sa umetnosti koje — premda retko — s vremenom na vreme zaiskri, bljesne, oglasi se u njegovim tekstovima, u nekom njegovom stvaranju, ali i u nekom pažljivo maskiranom otporu i negaciji. No, nažalost, to je sve ostalo u detaljima, u nadejstvima, bez jednoga čvršćeg i neobuzdanog uporišta. Lukača, uočalom, treba razumeti: čak i sazeta ka novom, neočekivanom, neobičnom i nedostiznom! Ciljata jedna drama: vajkadašnja i da- našnja; neprekidna. Simbol njenog trajanja, njenih trzavica, žudljivosti, njenih obnavljanja mogao bi da bude u reči: avangardizam je mrtav; živeo avangardizam! Jer on živi umirući i radajući se uvek i nanovo. Kao čudesni feniks. Kao lepa, nemirna ptica mladosti.

1

Avangardizam je, dakle, stalno aktuelan. Aktuelan u razmerama evropskim i svetskim, i našim ovdešnjim; posebna je pak njegova aktuelnost u socijalističkom svetu. (Delimično, ova tema uklapa se u našu tekuću estetičku diskusiju o odnosima umetnosti, društva, slobode stvaranja, delovanju istrijkih tendencija na književnost i umetnost itd.) Činjenica je, međutim, da se u nekim socijalističkim zemljama danas na avangardizam u umetnosti gleda preklim okom, strogo i nabusito; netrepljivo; preteći; u njemu se vidi samo dekadencija, kuzni buržoaski import, društveno zlo i napast, opasnost čak za državni poredak, za mir i red u zemlji! To je ždanovističko-staljinistička linija koja, ma koliko bila besmislena i neodrživa, ne sme ipak da nas zavora i prepusti samo srditoprečnom isčudavanju i evasno-površnim negacijama: nužna je pažljiva, sistematska, dosledna kritička analiza toga nimalo bezazeno grubljanskog stava i shvatanja. U tome „shvataju“ avangardizma postoje puna kola neshvatana, neznanja, nerazumevanja, administrativne mrzvolje i samopredavljnosti, ograničenog, olaklog uproščavajućeg i upropščavajućeg uopštavanja. No daleko je veća nevolja kada ta nedobronamernost postane osnova rasuđivanja dobrog poznavaoča književnosti, teoretičara, estete. A to je ovoga puta slučaj sa istaknutim madarskim piscem Derdom Lukačem i njegovom knjigom „Današnji značaj kritičkog realizma“ koja se nedavno pojavila i kod nas.

Povodom ove knjige Lukačeva mogla bi se napisati po obimu gotovo još jedna takva — polemička — knjiga. Antilukačiana. Ali... polemisi sa Lukačem — da nije to pretjeran, odviše neskriven ambicija?! Nije, ma koliko inače bilo znatno naše poštovanje i uvažavanje ovoga dugogodišnjeg i neumornog književnog radnika, imao čak, uprkos svemu, izvesne tragičnosti u njegovom ljudskom i spisateljskom liku: celoga svog veka taj grofovske sin, Derd Lukač, nadalinut oslobodilačkom idejom radničke klase, nalazio se, u oblasti kulture i politike, u prvim redovima borbe za socijalizam; i sad kada je ta borba u svome osnovnom vidu okončana, on još ne nalazi smirenja, niti bere plodove svojih napor: biva osporavan, sumnjičen, žigosan zato što se u samom početku, u trećoj rečenici svoje knjige Derd Lukač lansira jednu očiglednu netačnost. Obznanjuje gledište da naša gradište estetike i kritike po kome „pravom književnošću naših dana može se smatrati samo književnost takozvane avangarde“. Poznat je, međutim, da gradišta kritika i estetika više i od Derd Lukača, pa možda i još pravovernijih protivnika avangardizma — zazire, uzasava se i bori svojim zastarem shvatnjima i staromodnim gušćim nevjima protiv avangardističke i modernističke istupanja. Želeći da svrgne jednoličnoga stroja i zastupanja, ne malo svoga ličnog mišljenja, ne malo pratio, šibao, natenane rastakao i razloga za pretpostavku da Derd Lukač poređ sluzbenih ideja o knji-

P. BONAMI (FRANCUSKA): KOMPOZICIJA

u kojima nema mnogo žara ni ubedljivosti; i tu je, naime, oficijeljan, doktrinaran, krut; — izgleda kao da je zaista teško oslobiti se kobnog tereta prošlosti. Razumevanje ipak nije i praštanje: u svesno stvaranje zabune od nesvesnih zabluda treba uvek oštros razlikovati.

Polemika počinje.

2

U ovoj svojoj knjizi Derd Lukač ratuje protiv avangardizma, protiv moderne umetnosti; brani klasični realizam; i izjašnjava se za novi kritički realizam. U tom ratovanju, u toj odbrani, i tom isticanju svoga neokritičkorealističkog nazora imao je jakih trerutaka, značajnih misli, razložnih dokaza. Samo je temelj svemu to-

me ipak usko i pogrešno postavljen; nije pitanje u tome da avangardizam i moderna umetnost ne mogu i ne smiju biti propušteni kroz situ i rešeto, kritikovani, dovedeni u sumnju: mogu, smiju; ali se ne mogu, ali se ne smiju činjenice o njima pojednostavljivati, proizvoljno uproščavati, ni okretati glavu od njih kao da ih nema ili ih pak prikazivati ten-denciozno izmenjene, naglavce zvavnute, unakazene, tako zgotovljene, preparirane — da se nad njima bez po muke može izvršiti smrtna kazna. Kod staljinističkih inženjera ljudskih duša taj postupak ne iznenaduje; kod Lukača to vreda, i болi.

Već na samom početku, u trećoj rečenici svoje knjige Derd Lukač lansira jednu očiglednu netačnost. Obznanjuje gledište da naša gradište estetike i kritike po kome „pravom književnošću naših dana može se smatrati samo književnost takozvane avangarde“. Poznat je, međutim, da gradišta kritika i estetika više i od Derd Lukača, pa možda i još pravovernijih protivnika avangardizma — zazire, uzasava se i bori svojim zastarem shvatnjima i staromodnim gušćim nevjima protiv avangardističke i modernističke istupanja. Želeći da svrgne jednoličnoga stroja i zastupanja,

vima: „Obljek bez forme, senka bez boje, paralizovana snaga, pokret bez kretanja“, — što je u najmanju ruku prilično zlobno i neuskosno, a u svakom slučaju nestišno. „Dojsova novotarija, da svet shvata, kao tok svesti koji u načelu teče bez reda...“ ustvari je Lukačeva novotarija, jer je spoljni naos i nerod kod Djojsa „u nacelu“ osmišljen jednim džubokim i neponovljivim unutrašnjim redom

i sistemom. Franc Kafka je za Lukača „artistički zanimljiva dekadentnost“ — tvrdnja kojoj, smatram, komentar nije potreban. A Tomasa Mana uporno ubraja među realiste (kritičke ili ne, to i nije toliko bitno), iako je duhovna struktura književnog dela Tomas Man izvan standardnog re-

aljka: „Obljek bez forme, senka bez boje, paralizovana snaga, pokret bez kretanja“, — što je u najmanju ruku prilično zlobno i neuskosno, a u svakom slučaju nestišno. „Dojsova novotarija, da svet shvata, kao tok svesti koji u načelu teče bez reda...“ ustvari je Lukačeva novotarija, jer je spoljni naos i nerod kod Djojsa „u nacelu“ osmišljen jednim džubokim i neponovljivim unutrašnjim redom i sistemom. Franc Kafka je za Lukača „artistički zanimljiva dekadentnost“ — tvrdnja kojoj, smatram, komentar nije potreban. A Tomasa Mana uporno ubraja među realiste (kritičke ili ne, to i nije toliko bitno), iako je duhovna struktura književnog dela Tomas Man izvan standardnog re-

Nastavak na 9 strani

MALI ESEI

Najlepši sadržaj ljudskog

Osećanje slobode najviše naliči osećanju koje se javlja u čoveku u trenutku saznanja. Tako govor podudaran efekat slobode i saznanja potencira staru misao da je sloboda isključivo svojstvo duše i da ne zavisi direktno od spoljne, političke, društvene konstelacije koja, sa svoje strane, ima sasvim druge i drugačije vrline. Saznanje u nama stvara osećanje olakšanja, sigurnosti, blagosti i nadmoćnosti, ono nam oplemenjuje baš kao i slobodu. Na vodno ova poslednja može se, kao stepen na leštveci ličnog usavršavanja pojedinog čovek, postići samo upornim i postepenim razmisljanjem i izgradnjom unutrašnje harmonije bića. Uostalom, na misao o slobodi kao o samoj tajnosti, samo unutrašnje stičenom, otetom od daleke budućnosti, stanju čovekovog bića, nagoni na svaku hladno razmišljanje o objektivnom svetu iz kojeg su neosetljivo izgnani mnogi tako luksuzni motivi kao što je sloboda, naročito apsolutna. Pa ipak, često tako cincinčne učlostnosti spekulacije, kojih smo na neki način gotovo uvek svesni, nisu nam mogle smetati da bez trunka rezerve zagrlimo slobodu koju je donela naša društvena revolucija. Bar mi ite-kako dobro znamo da realno postoji i nesloboda

i sloboda, oiplijiva, istinska, društvena, politička, kao uslov lične i unutrašnje. Naša sloboda, uobičajena i pravu, osećamo zato u nekim trenucima silovito kao najlepši sadržaj ljudskog, samo pojedinačno prolaznog života, što ona i osećanje.

Osećanje slobode je, zatim, kako slično nekima od bezbroj tako različitih momenata koji se javljaju u ljubavi. Sloboda je, naprimer, zaista kao susret sa bićem koje smo zavoleli. I to možda kao iznenadan susret, možda prvi, onaj čas kada se jednostavno identificiše međusobni afinitet dvaju bića. Takav susret nikada nije nervozan, prenapet, uzbuden, kako se često predstavlja. Naprotiv, on je blag i kri-stalno jasan i donosi najjaču u životu, neupredjiva olakšanja. Cini vam se da prosto susrećete deo svoje suštine — ono čemu prirodno težite iz svojeg najdubljeg korena. U isti čas sigurni ste u ono što dolazi. Ostaci drustvene i duboko lične, intimne ljudske krize. Ona onda u sebi najviše sjedinjuje mnoge od onih najlepših tonova naših radosnih i duboko lepih doživljaja. Odnos prema slobodi otuda nije pasivan, trpni, jer se sloboda u potpunosti ostvaruje samo onda kada smo jednom shvatili šta ona od nas očekuje.

Laza LAZIĆ

PRVA PORUKA OHRABRENJA

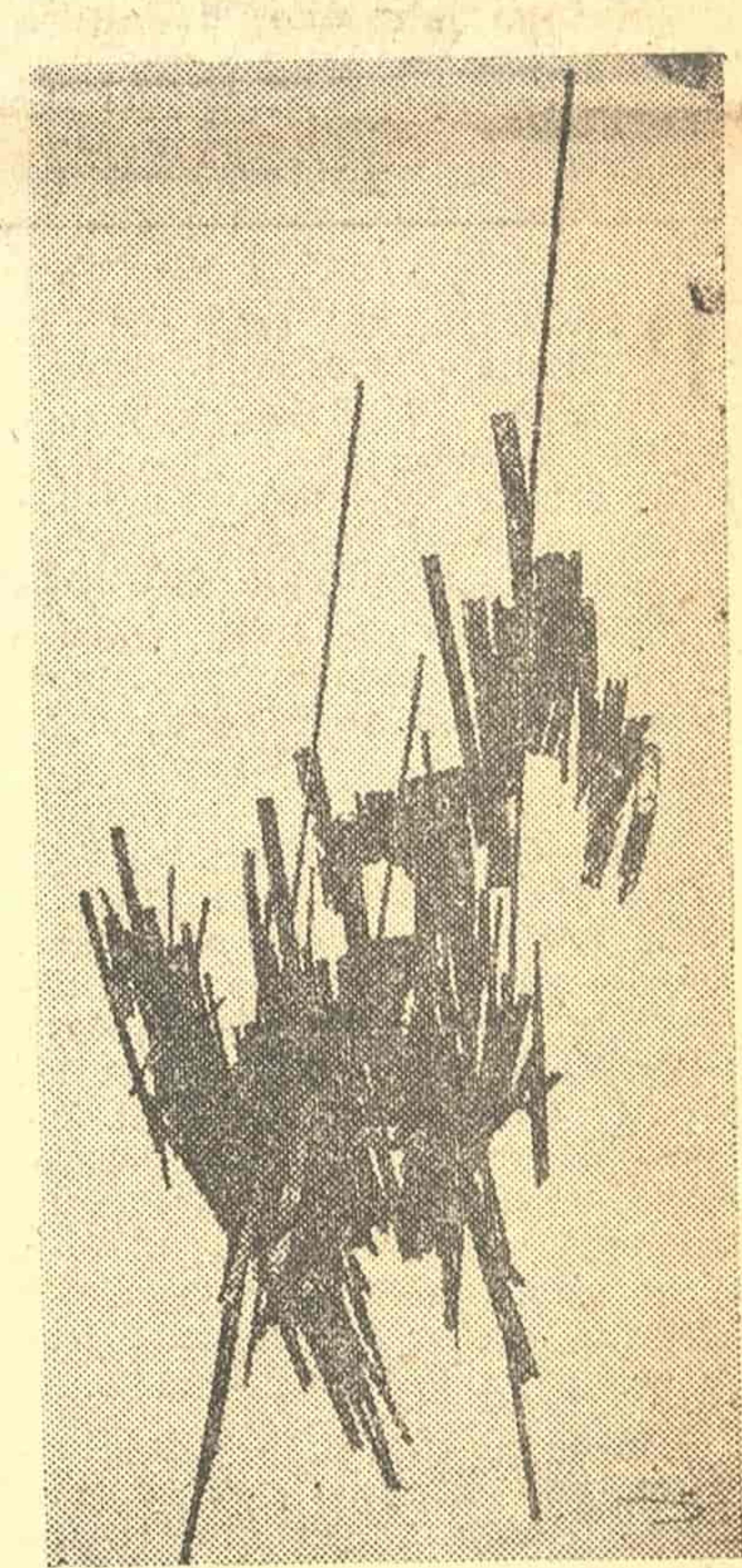
Predrag PALAVESTRA

smisao svojina i bitna karakteristika svakog čoveka.

Upravo zato, uprkos svim slabostima koje ona u sebi krije, pojavu ove knjige patriotskih pesnika dvojice mladih pesnika treba privatitati kao nagoveštaj umetničke, stvaralačke obnove naših rodoljubive poezije, kao davnog očekivanog korak ka njenom literarnom izjednačavanju sa ostalim vidovima savremenog pesništva, koje je odavno već krenulo sa starih platformi ka novim, neotkrivenim vrednostima. Pozdraviti kao prvu poruku ohrabenju, kao napor da se u jednu zamagljenu oblast unesu svežine, da se pokrenu i razmjeru ko zna kako stecene dramatične navike i da se jedno ljudsko, opšte raspoloženje pretoci u plemenitu pesničku reč, koja više neće biti oveštao i primitim lamentiranjem nad prahom i senima junačinskih predaka, već izraz rodoljubive osećanja i stava savremenog čoveka.

Patriotske pesme Branka Miljkovića i Blaža Šćepanovića samo su prvi, mali napor ka tome preporučuju. Put kojim su oni krenuli u svoje pokušaji obnavljanja rodoljubive poezije, neobičan je i stava savremenog čoveka.

Nastavak na 3 strani

FRIDRIH VERTMAN (NEMACKA): STRUKTURA

AUTOREMONTNO PREDUZEĆE

BANJA LUKA

Ako želite:

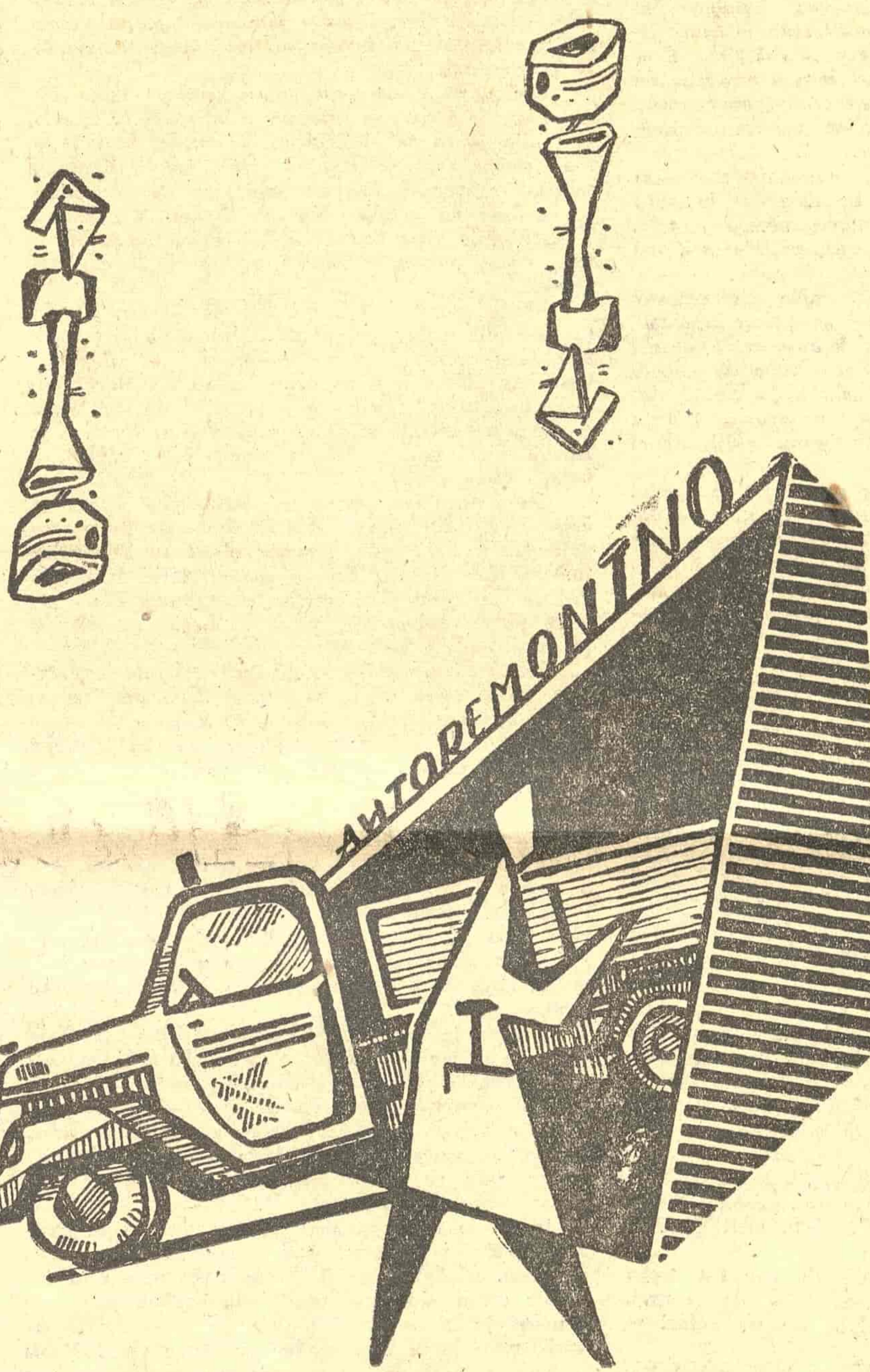
DA VAM SE SOLIDNO OPRAVI VOZILO
DA VAM SE BRZO IZVRSE SERVISNE USLUGE NA KOLIMA
DA BUDETE BRZO USLUŽENI
DA DOBJIJETE GARANCIJU ZA OPRAVKU VAŠIH KOLA

Obratite se:

Autoremontnom preduzeću
BANJA LUKA

JER

- NE ZABORAVITE DA REDOVNIM SERVISOM VAŠIH VOZILA I KVALITETnim MANJIM, SREDnjIM I GENERALnim OPRAVkAMa PRODUZJETE VEK TRAJANJA VAŠIH KOLA.
- AKO SVE OVE RADOVE POVERITE NAŠEM KOLEKTIVU, USPECETE DA SA MINIMALnim IZDACIMA SOLIDNO ODRZAVATE I KORISNO UPOTREBITE VAŠA VOZILA.
- ZA SVE VRSTE OPRAVKE IZVRSENE U NAŠEM PREDUZECU DAJEMO PISMENU GARANCiju.
- NAS KOLEKTIV SOLIDNO OPREMLJEN MASINSKIM PARKOM I STRUČNIM KADROM, U STANJU JE DA NAJKVALitetNIJE OPRAVI SVE VRSTE I MARKE VOZILA, JER PORED OVOGA RASPOLAZE U SVAKO DOBA SVIM VRSTAMA REZERVNIH DELOVA.

- BRZA I SOLIDNA USLUGA, PRISTUPACNE CENE, DOPRINELI SU DA ODGOVORIMO SVAKOM ZAHTEVU NARUCIOCA.
- RASPOLAZEMO SPECIJALnim ODELJENJEM I KADROM ZA OPRAVKU I SERVISE SVIH VRSTA NASIH DOMACIH VOZILA: FAP, TAM I ZASTAVA.
- ZA VOZILA FAP, TAM I ZASTAVA RASPOLAZEMO SVIM ORIGINALnim DELOVIMA.
- NAŠA DOSADASNJA DELATNOST I SPECIJALIZACIJA, GARANCija JE ZA SOLIDNO IZVRSENje SVIH USLUGA I POPRAVKI.

Sve vam ovo nudi
Autoremontno preduzeće
BANJA LUKA

